

İslam etkisindeki tıp

Prof. Dr. Aydın Ece
Dicle Üniversitesi Tıp Fakültesi

ALLAH'S
QURAN
Guidance without doubt

- ▶ İslam anlayışına göre beden ilmi din ilminden önce gelir.
- ▶ Buna göre kişinin hastalanması, bedenin zayıf düşmesi durumunda din ilmini elde edemeyeceği için beden sıhhatine önem verilerek tıp öne çıkarılmıştır.

İslam Tıbbı

- ▶ İslam uygarlığının en çok bilinen, en çok tanınan motifi, Müslümanların en çok başarı gösterdikleri bilim dalıdır.
- ▶ Yunan Tıbbı'nın Hipokrat ve Galen gelenekleriyle İranlıların ve Hintlilerin teori ve pratiklerinin İslam çatısı altında birleştirilmesi sonucu ortaya çıkmıştır.
- ▶ Dolayısıyla İslam Tıbbı'nın bir özelliği sentezci olmasıdır.

- ▶ Kur'an bir fizik, kimya kitabı olmadığı gibi bir Tıp kitabı da değildir
- ▶ Kur'an'ın amaçları Allahın birliği, Peygamberlik, Ölümden sonra yeniden diriliş ve Adalet'tir
- ▶ Tıp Kitapları 100.000'lerce sayfa, Kur'an 600 sayfa
- ▶ Gelecekte daha fazla tıbbi bilgi birikimi olacak

- ▶ Kur'an'da tıpla ilgili bazı işaretler ve yönlendirmeler var
 - Peygamber Mucizeleri (Hz. İsa'nın ölüyü diriltmesi, Hz. İbrahim'in yaşlı eşinin çocuk doğurması, vb.– Tıp biliminin son sınırlarını çizmesi)
 - Ölü eti, leş, kan yemenin, uyuşturucu ve alkol gibi zararlı şeylerin yasaklanması
 - Yeme içmede aşırıya gidilmemesi tavsiyesi (Obezite, Kardiyovasküler hastalıkları önleme amaçlı)

Din Emirleri – Tıp

- ▶ Temizlik (Abdest alma= El yıkama)
- ▶ Dua, başkalarına yardım etme, Kurban kesme
= Ruhsal yönden rahatlama
- ▶ Oruç (Perhiz faydası)
- ▶ Namaz (Günde 5 kez hareket)
- ▶ Lokman (adına sure var, Hekim olabilir)

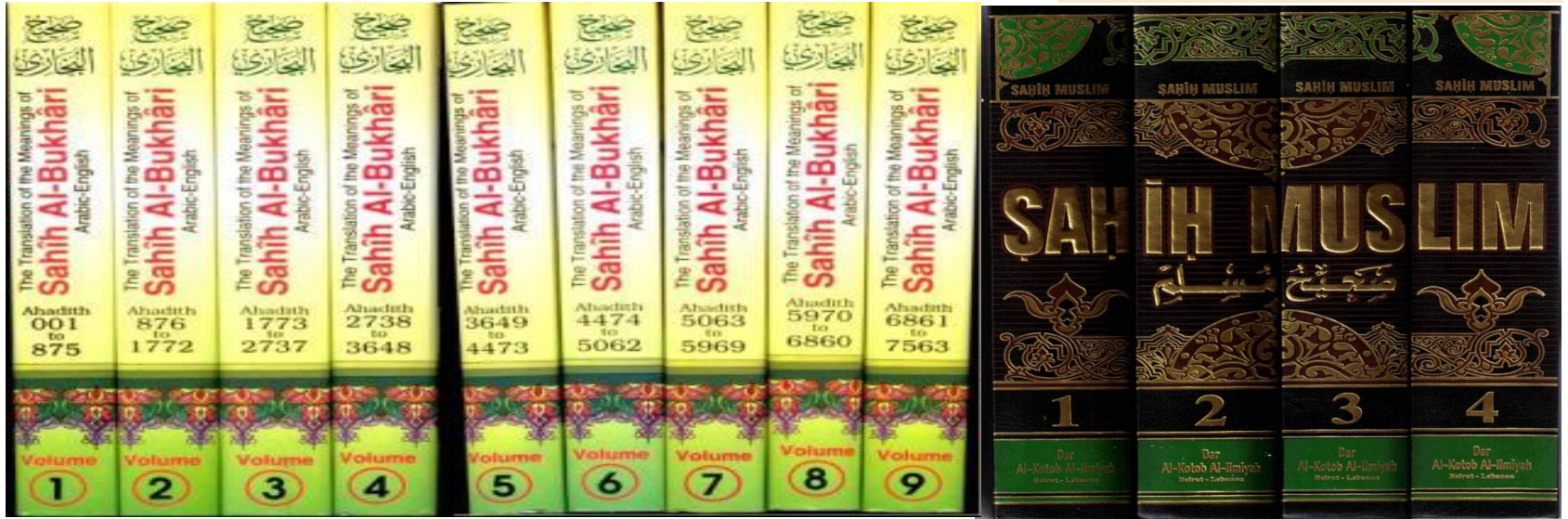
Kur'an'ın bilimi özendirilmesi

- ▶ Yaratan Rabbinin adı ile oku.
- ▶ O, insanı alakdan yarattı.
- ▶ Oku. Rabbin sonsuz kerem sahibidir.
- ▶ O Rabbin ki, kalem ile (yazmayı) öğretti.
- ▶ İnsana bilmediğini öğretti.
- ▶ Allahı hakkıyla ancak bilimde derinleşenler anlar

Hadislerde bilimin özendirilmesi

- “İlim aramak kadın–erkek her müslümana farzdır.”
- “Beşikten mezara kadar ilim arayınız.”
- “İlim Çin’de de olsa gidip alınız”

Sağlık Hadisleri – Tıbb-ı Nebevi (Peygamber Tıbbı)

Tıbbı Nebevi:

- ▶ İnsan hayatının her yönü için bir kılavuz olan İslam'ın, tıp ve sağlık bilgisiyle ilgilenmesi de doğaldır.
- ▶ Ortaçağ'da İslam dünyasındaki tıp bilgisi geleneksel anlayış ve uygulamalarıyla Hz. Muhammed'in beden ve ruh sağlığının korunmasına ilişkin önerilerinden oluşuyordu.
- ▶ İlk alimler Hz. Muhammed'in tıpla ilgili hadislerini bir araya getirerek “**Peygamberin Tıbbı**” adı altında ayrı bir bölüm oluşturmuşlardır.

H.z.Muhammed'in tıpla ilgili hadislerini bir araya getirerek "Peygamberin Tıbbı" (El-tıbbül Nebevi) adı altında ayrı hadis bölümleri (Buhari 4. cildin ilk bölümü)

- ▶ "Allah devası olmayan hiçbir hastalık yaratmamıştır" (Sahih-i Buhari)
- ▶ "Tıbbi tedavileri kullanın zira Allah yaşlılık haricinde tedavisi olmayan bir rahatsızlık yaratmamıştır" (Sünen-i Ebu Davud)
- ▶ "Rahatsızlığı gönderen onun devasını da göndermiştir." (Muvatta)

Sağlık Hadisleri

- ▶ "Bir yerde veba çıktığını duyarsanız oraya girmeyiniz, bulunduğunuz yerde veba çıkmışsa oradan ayrılmayınız."
- ▶ "Allah hastalığı da ilacı da indirmiştir. Ve her hastalığa bir ilaç var etmiştir. Öyleyse tedavi olun. Ancak haram olan şeyle tedavi olmayın."

- ▶ Her hastalığın bir devası vardır. Hastalığın ilacına rastlanırsa Allah'ın izniyle hastalıktan şifa bulunur."
- ▶ "Kim bilgisi olmadığı halde hekimlik yapmaya kalkışırsa, sebep olacağı zararı öder."

- ▶ "Sizden biriniz durgun suya idrar yapmasın."
(Buhari, Vudu 68; Müslim, Taharet 94; 96; Ebu Davud, Taharet 36).
- ▶ "Hastayı üç gün geçmeden yoklamayınız."
(Ramuz'el-Ehadis 2/489).

- ▶ "Cüzzamlıyla aranızda bir mızrak boyu mesafe olduğu halde konuşunuz." (Ramuz el-Ehadis 2/471).
- ▶ "Köpek bir kabı yalarsa onu yedi defa yıkayın. O yedinin birinde toprakla temizleyin." (Buhari, Vudu 33; Davud, Taharet 37; Tirmizi, Taharet 68)
- ▶ "Size ne oluyor ki, dişleriniz sararmış olduğu halde yanıma geliyorsunuz. Misvak kullanınız." (A. b. Hanbel, Müsned 1/214)."

- ▶ "Allah temizdir, temizi sever. Etrafınızı temizleyiniz."
(Tirmizi, Edeb 41).
- ▶ "Temizlik imanın yarısıdır." (Müslim, Taharet, 1; Tirmizi, Daavat 86; A.b. Hanbel Müsned 4/260, 5/342, 343, 344, 363, 370, 372; Darimi, vudu 2).
- ▶ "Her müslümanın yedi günde bir yıkanması Allah'ın onun üzerinde hakkıdır." (Müslim, Cuma 9).
- ▶ "Yiyecek ve içeceklerinizin kaplarının ağzını açık bırakmayınız." (Müslim, Eşribe 96, 98; Ebu Davud, Eşribe 22; Tirmizi Et'ime 15).

- ▶ "İçkide şifa yoktur." (Darimi, Eşribe 6).
- ▶ "Sarhoşluk veren her içki haramdır." (Buhari, Edeb 80; Müslim Eşribe 73, 75; Ebu Davud Eşribe 5).
- ▶ "İçkiden sakının. Zira o her kötülüğün anahtarıdır." (Hakim, Müstedrek; Beyhaki, Şiabül-İman; Ramuz el-ehadis, 1/212).

İslam Tıbbı özellikleri

- ▶ Tıbbı yeni bir anlayış getirmiştir.
 - Tabib olmayanların hasta tedavi ettikleri takdirde verdikleri zararın ödetilmesi,
 - Tabiblerin alacağı ücretin meşru olduğu,
 - Bulaşıcı hastalıklara karşı korunma, salgının bulunduğu yere girmemek ve bu yerde bulunuyorsa dışarı çıkmamak (**karantina**),
 - Vücut temizliğine, yiyeceklerin ve çevrenin temizliğine önem vermek,

İslam Tıbbı Özellikleri

- ▶ yiyecek ve içeceklerde **aşırıya gitmemek**,
- ▶ hastalanınca tedavi olmak ve **tedaviye inançla bağlanmak**,
- ▶ hastalıklarda çeşitli tedavi usulleri tarif ederek bir **ilaç anlayışı** oluşturmak,
- ▶ haram maddelerle tedavi yapılmaması
- ▶ hastalık anında **uzman hekime** müracaat etmek, **cahil tabiplerden uzak durmak**

وريش الحواد من الخشب اللبني **د** هونبات له ورق

شبيه بورق الجوز وزهر
ابيض وساق غليظ طولها
نحو من شبر وثمره شبيهه
بثمر الترمق واصل عظيم له
روس كثيره مستديره و
يختبئ بين الفصوص وقد يمتلي
ثمره وساقه وورقه بالقراب
الذي يقال له انومالي
لاخراج المشية وقد يمتلي
اصلها بالقراب للقطير البوي
ايما روقا لس **د** من

الفاكس من سماء اثمار وقاطلقطن له ورق وساق شبيه
بورق النوس وساقه الاله
ورقه وساقه اخضر في لون
الكراث وله زهر ثلث واربع
وحال زهره في تشويق فيه
كحال النوس في ابتداء النفا
ولونه اصفر شديد الصفرة وله
اصل شبيه بالبعلة التي يقال
ها طبروس الا انه اعظم منها

MEDIEVAL ISLAMIC MEDICINE

İslam tıbbının doğuşu ve gelişimi üç evreden geçmiştir:

- ▶ 1- Yabancı kaynakların Arapça'ya **tercüme** edildiği ilk evre (M.S.7 ve 8.yüzyıllar arası)
- ▶ 2- Müslüman tıp adamlarının tıp bilime **özgün katkılarının ve başarılarının** olduğu ikinci evre. (M.S.9-13. yüzyıllar arası)
- ▶ 3- M.S.13.yüzyıl sonrasındaki üçüncü evre. Tıp alanında da bir **durgunlaşma ve gerileme** söz konusu olmuştur.

Kan Akıtma'da
kan toplama ve
ölçümünde
kullanılan
hayali bir cihaz
(14. y.y.)

Tercüme Devri

- ▶ MS. 7. ve 9. yy.lar arasında İslam Tıbbı tercüme devriyle başlamıştır.
- ▶ Fetihler neticesinde Bizanslılarla ve Perslerle karşılaşan ve kendilerinden önceki medeniyetlerin ortaya koydukları eserlerden yararlanmak gerektiğini anlayan Müslümanlar özellikle **Abbasiler döneminde** yoğun bir çeviri faaliyetine girişerek bilim ve felsefe alanlarında atağa kalkmışlar ve önce var olan birikimi anlamaya ve daha sonra da geliştirmeye çalışmışlardır.
- ▶ Bu bağlamda **İskenderiye ve Cüндиşapur**'un önemi büyüktür. İslam'ın ilk ortaya çıktığı dönemlerde Grek Tıbbı Helenistik bilimlerin en büyük merkezi olan **İskenderiye**'de uygulanmaya devam etmiştir ki Müslümanların buradan etkilendikleri kesindir.

Nesturiler

- ▶ MS 428'de Hz. Meryem, Tanrı'nın değil İsa'nın annesidir dedikleri için.
- ▶ MS 431'de Aforoz edilip topluca sürgüne gönderildiler
- ▶ Bir kısmı Asya'ya yönelip Urfa (Edesa)'ya yerleşti ve Tıp Okulu kurdular
- ▶ Urfa'da Yunanca Bilim ve Tıp eserlerini Süryanice'ye çevirdiler
- ▶ MS 489'da Bizans Başpiskoposu İmparatoru etkileyip ülkeden atılmalarını isteyince Edesa'dan İrandaki Cundişapur'a göçtüler

Cüндиşapur

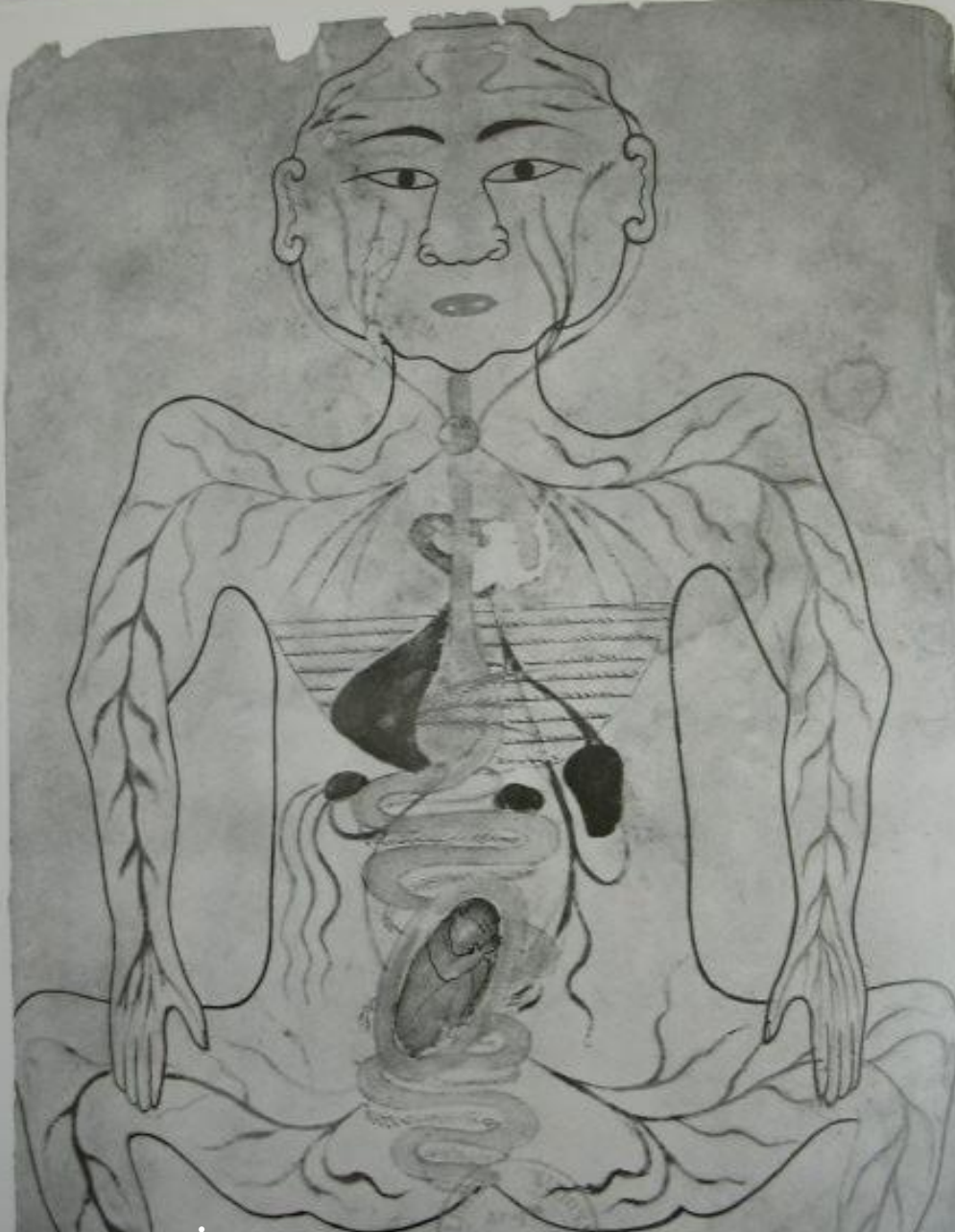
- ▶ Nasturilerin toplandıkları Cündüşapur'un İslam Tıbbı açısından ayrı bir önemi vardır.
- ▶ Cundişapur İran'ın güneyinde Şahabad bölgesinde bulunan Huzistan'da yer almaktadır ve Genta Şaporta yada Güzel Şehir diye adlandırıldığı tarih öncesi dönemlere kadar uzanan kadim bir tarihe sahiptir.
- ▶ İslami Tıp ile İslam öncesi tıp arasında bir köprü vazifesi gören Cundişapur İslam dünyasının bir süre için bilim ve kültür merkezi olmuştur.

Cüндиşapur

- ▶ **İranlı, Suriyeli, Hintli ve Musevi** hekimler birlikte çalıştılar
- ▶ Halife Ömer döneminde Cüндиşapur fethedildi
- ▶ Tüm bilimsel ve felsefi eserler önce Süryanice'ye sonra Arapça'ya çevrildi
- ▶ Halife Harun Reşit 8. Yüzyıl sonlarında Aristo, Hipokrat, Galenos ve Dioskorides'in tüm eserlerini Arapça'ya çevirtti.
- ▶ Önde gelen mütercimler: **Huneyn b. İshak, El-Kindi ve Bahtışu** aileleridir.

Huneyn İbn İshak'a göre göz anatomisi. Mısır 13.yüzyıl

Mansur İbn Ahmed'in Anatomi makalesinde
gebe bir kadın

Doğum yapan bir kadın

İslam Tıbbı'nın Özellikleri

- ▶ İslam dünyasındaki bilim adamları **referans (kaynak gösterme) sisteminin** öncülüğünü yapmışlardır.
- ▶ Yunan bilim adamlarından bahis ederken dini **taassuba düşmeden** Büyük Hipokrat, Üstad Galen gibi ifadeler kullanmışlardır.
- ▶ Yine İslam Tıbbı'nda Çin ve Mısır Medeniyetlerinin aksine hekimin bir özelliği kadın erkek ayrımı yapılmaksızın hasta muayene edebilmesidir (**Laik Tıp**).

İslam Tıbbında Hekimin Pozisyonu

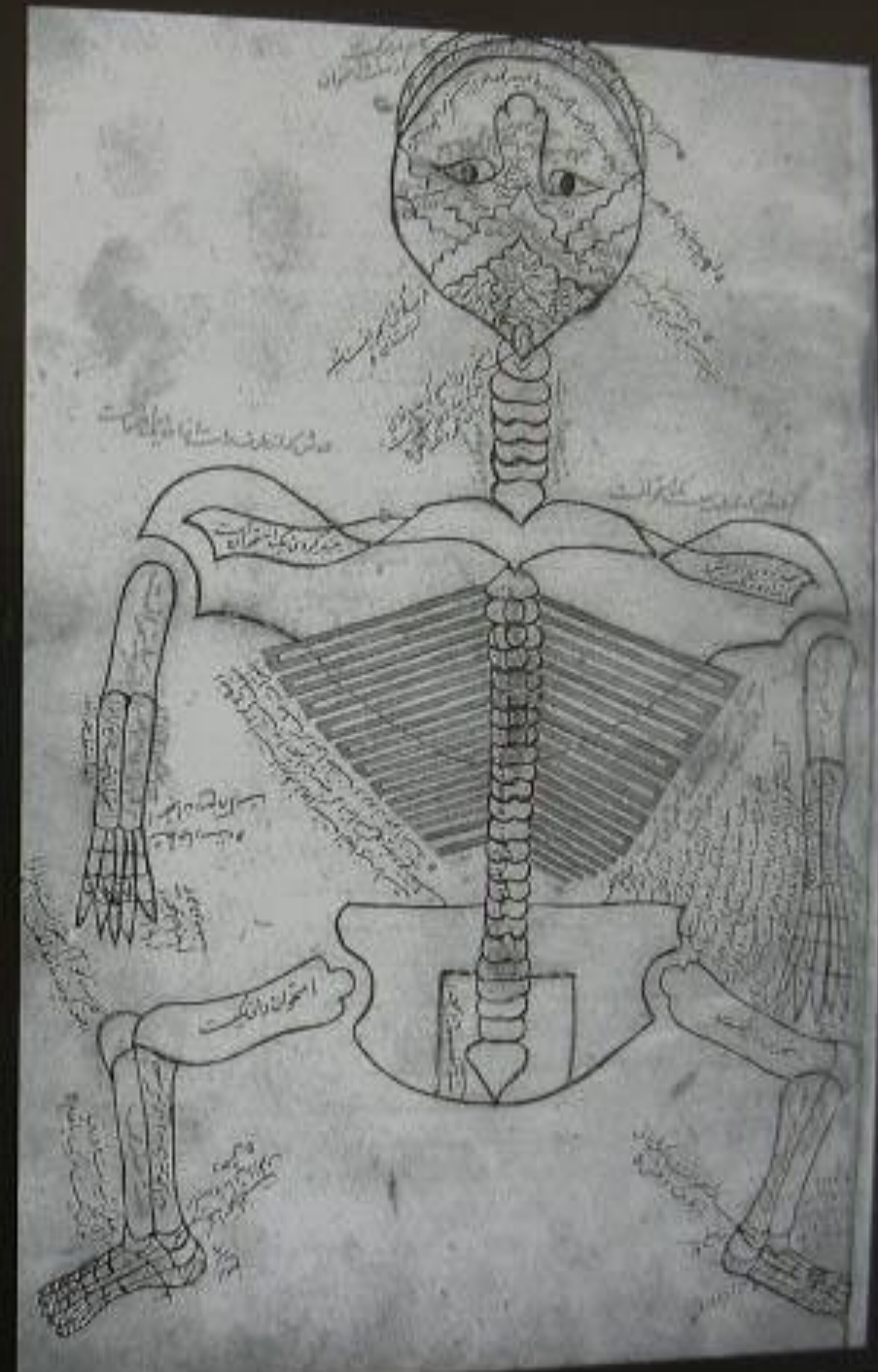
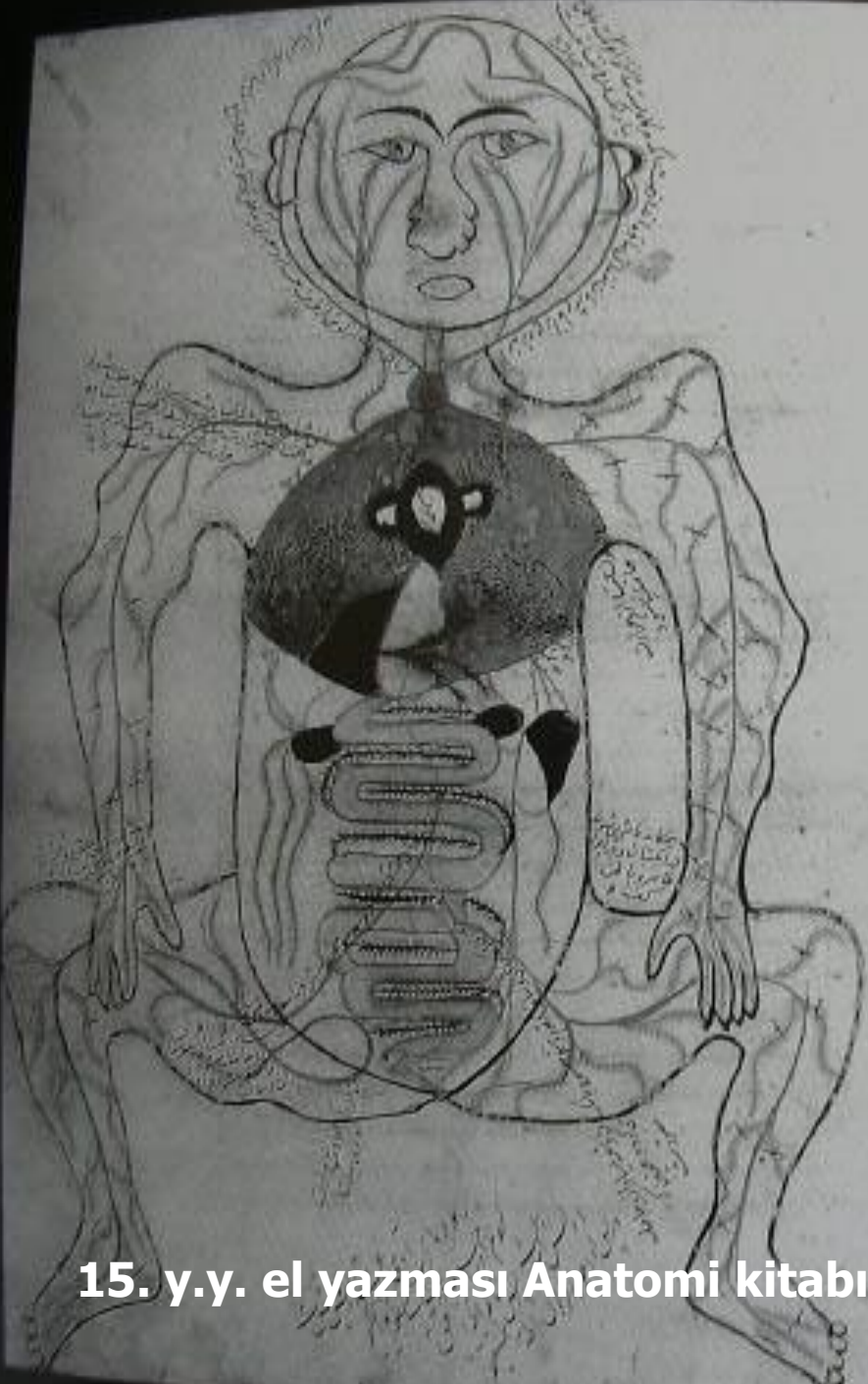
- ▶ Filozof– Bilim Adamı– Hekim (İbn-i Sina, İbn-i Rüşd)
- ▶ İslamiyet’de hekim Allah’ın vekil kulu olarak hastayı iyi eden sebeptir.
- ▶ Şifayı veren ise Allah’tır.
- ▶ Hekimler biraz dindardırlar, ama **din adamı değildirler.**

İslam Tıbbında hekimler uzmanlık alanları

- ▶ Hakim (Tabib): Alim – filozof hekim tipi
- ▶ Kehhal: Göz hekimi
- ▶ Cerrah
- ▶ Mogabarrin: Ortopedist
- ▶ Saydalani: Eczacı
- ▶ Berber: Kan alan, diş çeken

Şerefettin Sabuncuoğlu'nun Cerrahiyet-ül Haniyye'sinde Cüzzam yaralarının dağlama yolu ile tedavisi (15. y.y.)

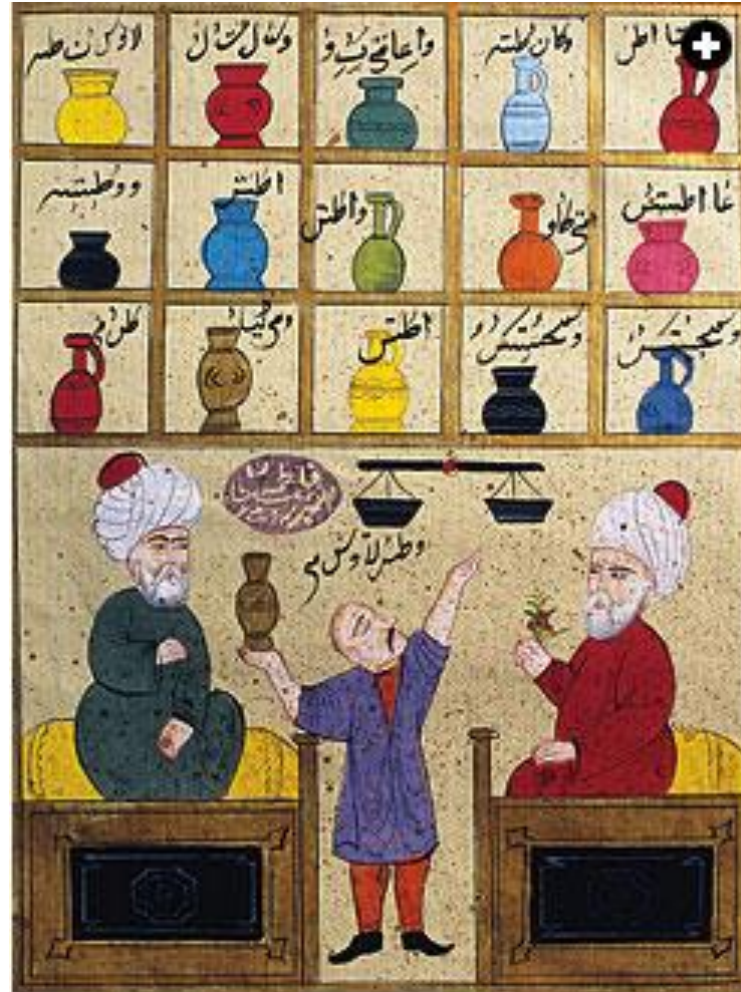
15. y.y. el yazması Anatomi kitabı

Hastaneler

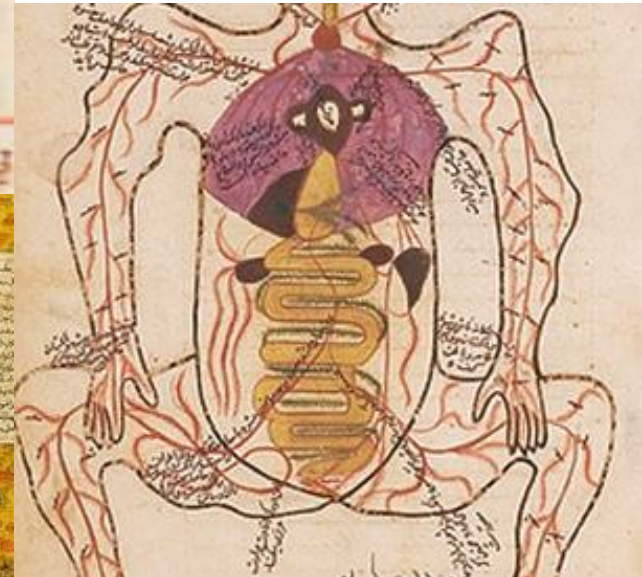
- ▶ İlk hastane **707** yılında Emevi halifesi Velid İbn Abdulmelik tarafından **Şam**'da kurulmuştur.
- ▶ Ahmed İbn Tolun'un **874'de Mısır'da** yaptırdığı hastane
- ▶ Selçukluların **1067'de Bağdat'da** kurdukları "**Nizamiye Medresesi ve Hastanesi**"
- ▶ **Nurettin b. Mahmut Zengi'nin** 1154'de Şam'da kurduğu **Nurettin Hastanesi**
- ▶ **Selahattin Eyyubi Hastaneleri**

- ▶ Hastanelerin planları Rönesans hastanelerine örnek teşkil etmiştir.
 - Ortasında fıskiye havuzu olan,
 - dört tarafı eyvanlı bir avlu ve etrafındaki adalardan oluşan hastanelerde hastalıklara ait ayrı koğuşlar mevcuttu.
 - Hastane personeli **laik** olup (din ayrımı yapılmıyor) kadın ve erkek bakıcılardan oluşuyordu.

- ▶ Abbasi halifeleri tıp eğitimini bir düzene sokmuşlardı.
- ▶ Tıp öğrencisi Teorik ve pratik eğitimi tamamladıktan sonra bugünkü **tez**'e benzeyen bir eser yazıyordu.
- ▶ Bu eser kabul edildiği zaman diplomasını alıyordu,
- ▶ Hipokrat andını da içerek hekimlik mesleğini icra edebiliyordu.

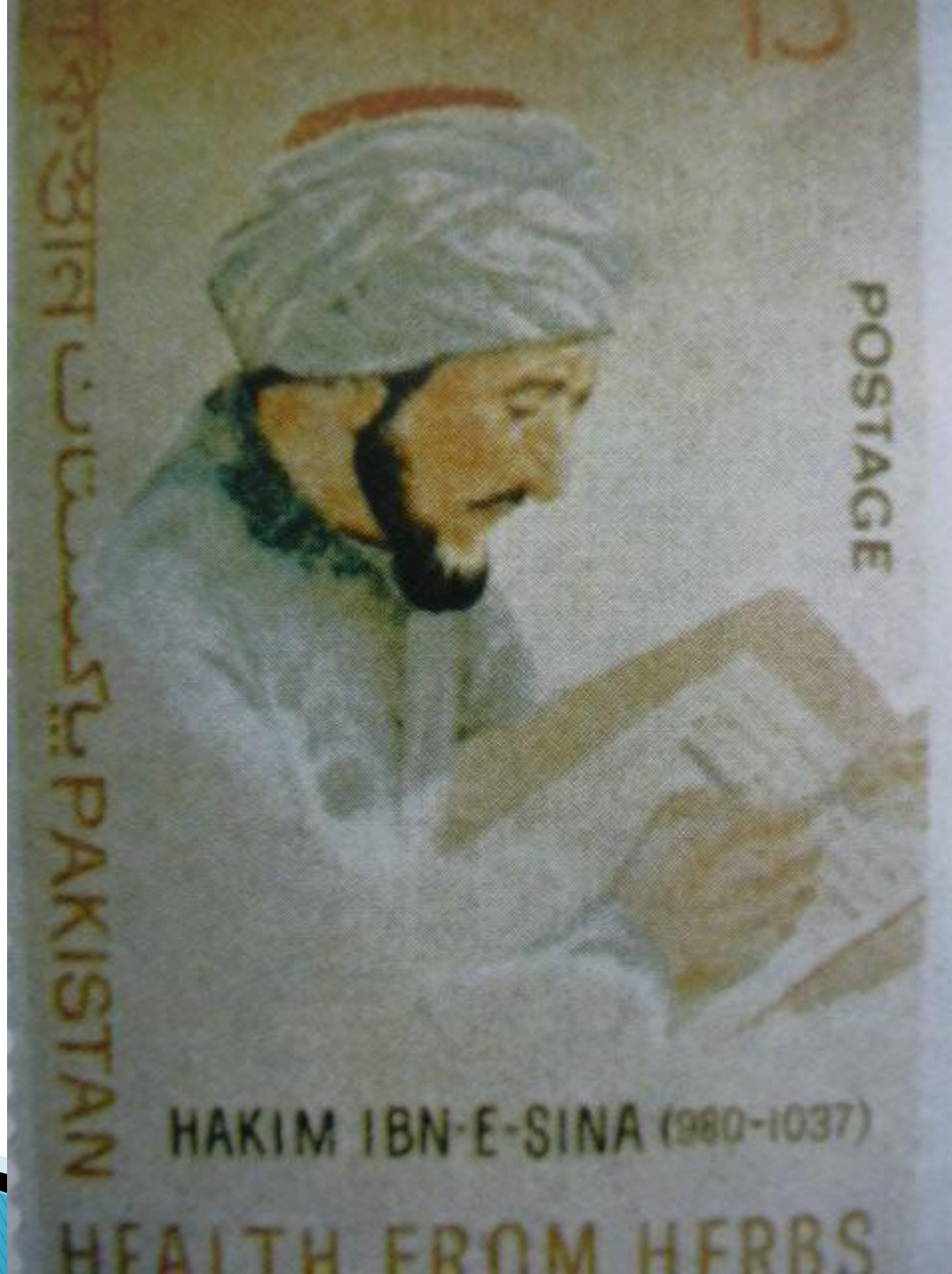

Ünlü İslam Hekimleri ve Tıbbı Katkıları İslam Tıp Bilginleri

Ebu Ali ibn-i Sina (980–1037)

- ▶ İslam tıp bilginlerinden özellikle İbn Sina'nın Batı tıp tarihinde önemli etkisi olmuştur.
- ▶ Onun **Kanun fi'tıb** adlı eseri Latince'ye çevrilmiş, sadece 15. ve 16.yüzyıllarda 35'ten fazla baskı yapmıştır.

POSTAGE

پاکستان پاکستان PAKISTAN

HAKIM IBN-E-SINA (980-1037)

HEALTH FROM HERBS

İbn-i Sina (Avicenna)

- ▶ İslam aleminde “şeyh-el-Reis”, Hristiyan dünyasında “**Avicenna**” olarak tanınır,
- ▶ Buhara’da doğmuştur.
- ▶ Kendini ilme adanmış bir ailenin çocuğu olarak her konuda en iyi hocalardan ders aldı
- ▶ İbn Sina 18 yaşına geldiğinde ünlü bir hekim olmuştu.

İbn-i Sina

- ▶ Tıp dışında felsefe, matematik, astronomi, fizik, kimya-simya, edebiyat, şiir ve müzik alanlarında da ün salan İbn Sina'nın 43 tanesi tıbbıa ait olmak üzere **276 eseri** olduğu söylenmektedir.
- ▶ Saray hekimliği yaptığı sıralarda matematik konulu “**kitab-el Mecmu**” yu, ilimlerin tümünü ele alan “**Kitab el-Hasıl vel Mahsul**” ü yazmıştır.

İbn Sina'nın diğer eserleri:

- ▶ **Kitab al-Şifa** (mantık, tabiat, metafiziği kapsayan felsefi yapıt)
- ▶ **El-Necat** ;
- ▶ **El-İşaret El-Kanun fit-Tıbb**: Tıp konusunda yazdığı en ünlü eseridir.
- ▶ Doğu ve Batı'nın tıp eğitiminde kullandıkları baş yapıttır.
- ▶ **5 ciltten** oluşmaktadır

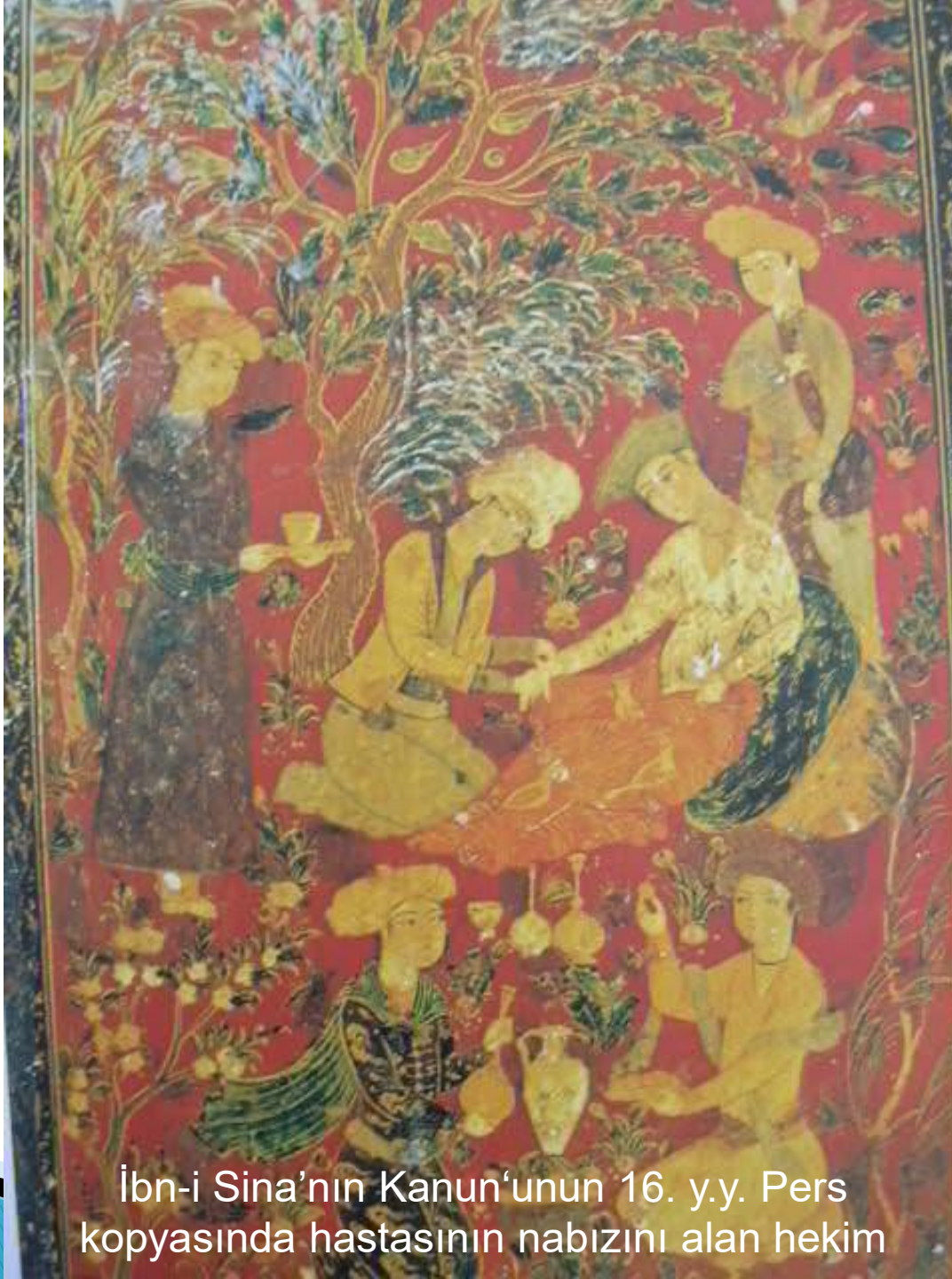
El-Kanun Fi-tıb

- ▶ 1.cilt (Külliyat): Tıbbın genel kuralları, anatomi, fizyoloji, koruyucu hekimlik, genel tedaviler, tıp felsefesinden
- ▶ 2.cilt (Müfredat): Alfabetik olarak ilaçlardan bahseder.
- ▶ 3.cilt (Muacelat): Baştan aşağı bütün dahili ve harici hastalıklar, doğum ve akıl hastalıklarından
- ▶ 4.cilt (Hummiyat): Ateşli hastalıklar, döküntülü hastalıklar, kırık, çıkık ve küçük cerrahi işlemlerden
- ▶ 5.cilt (Mürekkebat veya Akrabadin): Tedavide kullanılan ilaçların reçeteleri ve hazırlanmalarından bahseder
- ▶ İbn Sina Fizyoloji’de dört unsur ve dört hıltı kullanmış, mizaca önem vermiştir

Dört Unsur	Hava	Ateş	Toprak	Su
<u>Dört Hılt</u> (sıvı)	<u>Kan</u>	<u>Sarı safra</u>	<u>Kara safra</u>	<u>Balgam</u>
<u>Organı</u>	<u>Kalp-Akciğer</u>	<u>Karaciğer-Öd</u>	<u>Dalak-Mide</u>	<u>Beyin</u>
<u>Mevsimi</u>	<u>İlkbahar</u>	<u>Yaz</u>	<u>Sonbahar</u>	<u>Kış</u>
<u>Yaş dönemi</u>	<u>Çocukluk</u>	<u>Gençlik</u>	<u>Erişkinlik</u>	<u>İhtiyarlık</u>
<u>Fiziksel özelliği</u>	<u>Nemli-Sıcak</u>	<u>Kuru-Sıcak</u>	<u>Kuru-Soğuk</u>	<u>Nemli-Soğuk</u>
<u>Rengi</u>	<u>Kırmızı</u>	<u>Sarı</u>	<u>Siyah</u>	<u>Beyaz</u>
<u>Tadı</u>	<u>Tatlı</u>	<u>Acı</u>	<u>Ekşi</u>	<u>Tuzlu</u>
<u>Zamanı</u>	<u>Sabah</u>	<u>Öğle</u>	<u>İkindi</u>	<u>Akşam</u>
<u>Karakteri</u>	Sıcakkanlı	Öfkeli	İçine kapanık	Soğukkanlı
<u>Burcu</u>	<u>İkizler-Boğa-Koç</u>	<u>Başak-Aslan-Yengeç</u>	<u>Terazi-Akrep-Yay</u>	<u>Balık-Kova-Oğlak</u>
<u>Musiki makâmı</u>	<u>Şehnâz-İsfahân-Nevâ</u>	<u>Rast- Hicaz - Büzürk</u>	<u>Irak- Bûselik-Zengûle</u>	<u>Hüseynî- Uşşâk-Nevrûz</u>
<u>Tedavisi</u>	Kuru, Sıcak İlaçlar	Nemli, Soğuk ilaçlar	Nemli, Sıcak İlaçlar	Kuru, Sıcak İlaçlar

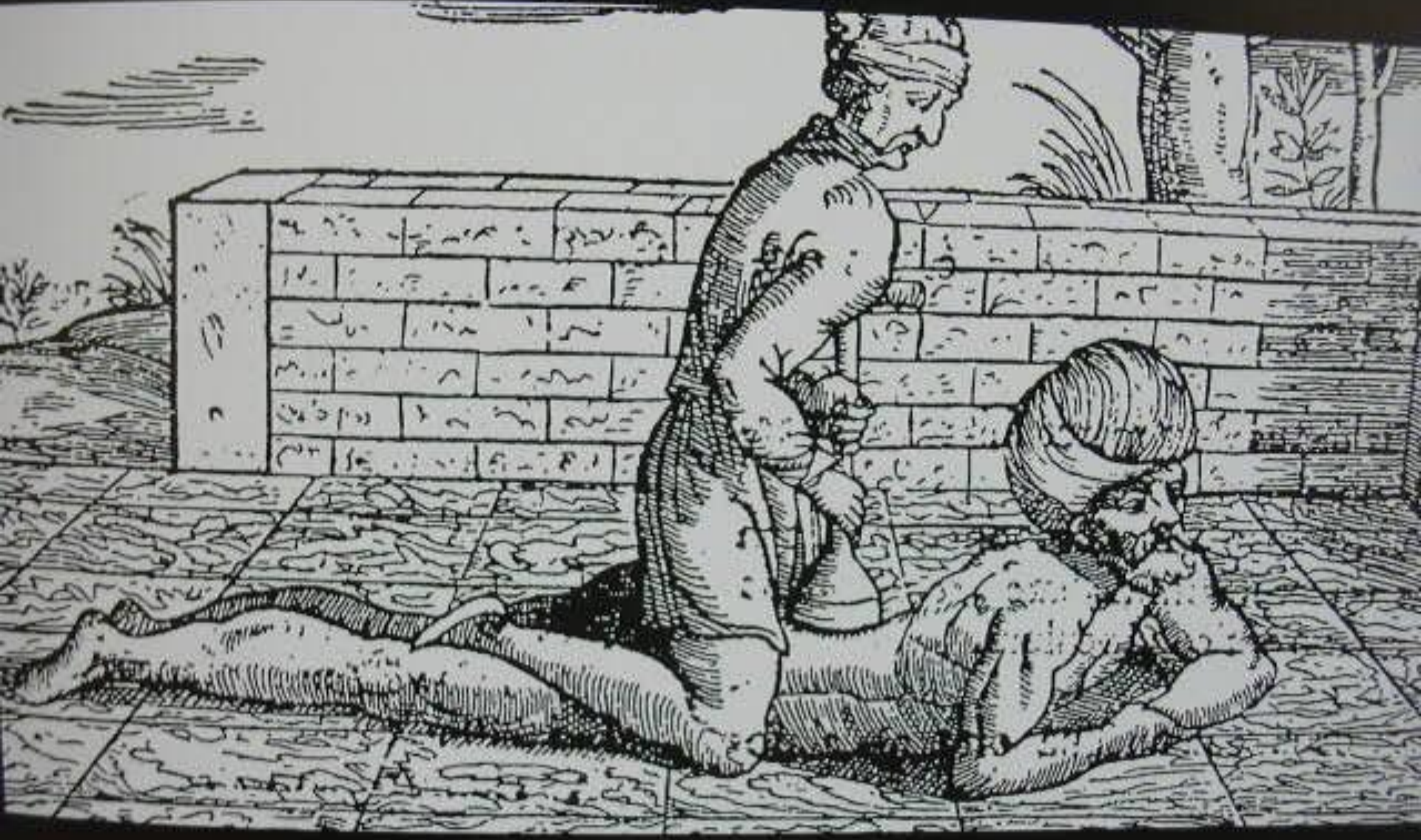
İbn-i Sina'nın dört unsur ve mizaç teorisi

Olgular	Sıcak	Soğuk	Nemli	Kuru
Marazi haller	<u>iltihap</u> /Yangı Ateş'e yol açar	Ateş ciddi bir unsur sorunudur.	Yorgunluk	Enerji kaybı
İşlevsel güç	Enerji eksikliği	Hazım gücü eksikliği	Sindirim zorluğu	
Öznel duyumlar	Acı tat, aşırı susuzluk, midede yanma	İştah kaybı	Uykululuk	Uykusuzluk
Fiziksel işaretler	Yüksek nabız artışı, Yorgunluk	Zayıf eklemler	<u>İshal</u> , Gözde kızarıklık, şişlik, pürüzlü cilt, bağımlılık	Pürüzlü cilt, bağımlılık
Yiyecekler & İlaçlar	zararlı,	faydalı	zararlı,	faydalı
Havayla ilişkili durumlar	yazın daha kötü	kışın daha kötü		sonbaharda kötü

İbn-i Sina'nın Kanun'unun 16. y.y. Pers kopyasında hastasının nabızını alan hekim

miştir.

İbn-i Sina'nın Kanun'unun ilk baskılarında kırık-çıkık tedavisi

Üstte: İbn-i Sina'nın "Kanun"unun ilk baskılarından birinden illüstrasyonlar

- ▶ **Menenjit'i tarif etmiş,**
- ▶ **salgınların yayılma şekilleri hakkında bilgi vermiştir,**
- ▶ **güç doğumlarda forseps kullanımını tavsiye etmiştir ki Batı'da forseps 17. yy.dan sonra kullanılmaya başlanmıştır,**
- ▶ **bazı bulaşıcı hastalıkların plasenta yoluyla geçebileceğini vurgulamıştır.**

- ▶ **Psikosomatik hastalıkları** anlayan en iyi hekim olarak bilinir.
- ▶ Tedavide yiyecek ve içecekler, ilaçlar, fizik tedavi vasıtalarını, sıcak–soğuk banyolar, güneşlenmeyi kullanırdı.
- ▶ 57 yaşında ölen İbn Sina 32 yaşına kadarki hayatını otobiyografi şeklinde yazmıştır.

Razi

- ▶ İslam dünyasında İbn Sina kadar ünlü bir diğer isim Horasan'ın Rey kentinde doğan ve Galen üzerine çalışmalarıyla kendisine **İslamın "Calinos"u** ismi takılan, Zekeriya Razi'dir (854-932).
- ▶ Elliden fazla tıbbi eserin sahibi olan ve **Al-Mansuri** adlı eseri 15.yüzyılda Latince'ye çevrilen Razi, Hipokrat'ın pratiği ile Galen'in teorilerini birleştirmiştir.
- ▶ Eserlerinden altısı **tıbbi deontolojiye** aittir.
- ▶ **Sülfürik asiti keşfetmiş** ve farmakolojiye birçok yeni ilaçlar katmıştır.

Ebu Bekir Muhammed b. Zekeriya Razi (865–925)

- ▶ Bağdat'da Adudi hastanesinin kurucusu ve başhekimisi olmuştur.
- ▶ Uzun yıllar kimya laboratuvarlarında çalışmaktan kimyasal maddelerin buharlarından gözleri kör olmuştu.
- ▶ Razi **deneysel ve gözlemsel fiziğin** en büyük şahsiyetiydi ve İbn Sina ile birlikte Doğu ve Batı'nın en etkin kişisiydi.
- ▶ 250 adet eseri olduğu söylenir. Bunlardan 184 tanesinin ismi bilinmektedir. 56 eseri tıp, 10'u tıp ahlakı ile ilgilidir

Ebu'l Kasım ez- Zehravi (936–1013)

- ▶ Latince **Abulcasis** olarak tanınan Zehravi, Endülüs Emevileri zamanında Kurtuba'nın Zehra kasabasında doğmuştur.
- ▶ İslam tıbbının en ünlü cerrahı ve anatomisti olup **Kitabü't-Tasrif (Al-Tasrif fit Tıp)** ın yazarıdır.
- ▶ Bu kitabın 30. bölümü cerrahiye ait olup ilk resimli cerrahi kitabıdır. Burada, kullandığı aletlerin resimlerini çizmiştir.

صَبْرَهُ عَلَيْهِ أَجْبَدَ دَاغٍ أَوْ رَسَنِ بَرِّسِي مَعْدَةٍ سِي أَزْدَنْدَ وَ بَرِّسِي نَغْرَازْدَنْدَ
وَبَرِّسِي طَلَقِ أَزْدَنْدَ بَوَاجِ دَاغِغِمِ وَارْدُزْ مَكْوَاةِ مِسْمَارِي بِلْدَ أَوْ رَسَنِ شَعَاوَلَهْ اِنْ شَادَهْ

صُورَةُ طَبِيبٍ

وَشَكْلِ النَّتِّ

وَصُورَةُ عَلِيٍّ

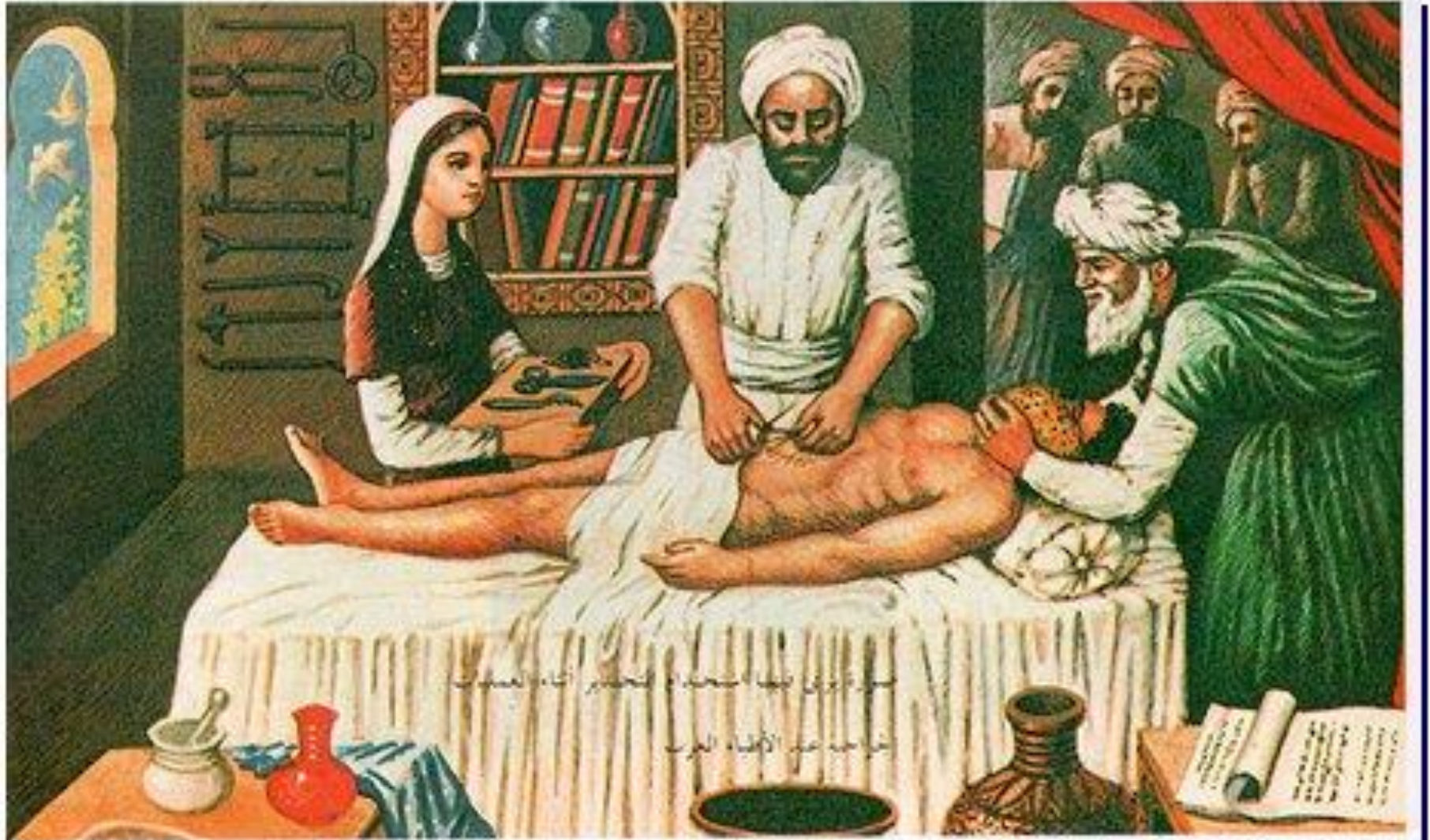
بَوَنَرِ دَرِّ

الَّتِي بِشَيْخِي فَصَّ

لِالْبَحِي يَا بَلَكْ

أَغْلَنْجَقُلُوكْ ذَكَرْدَ لَكْسَرِيَهْ دَلِكِي طَارِيَهْ دَلِكِي غَيْرِي بِرْدَنِ أَوْ لَسَا عِلَاجِي بِلْدُ دَرِّ

Ebu'l Kasım ez- Zehravi (936–1013)

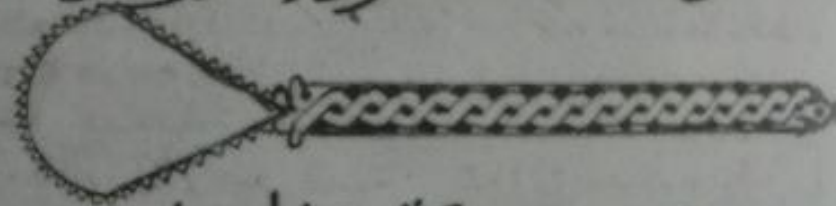
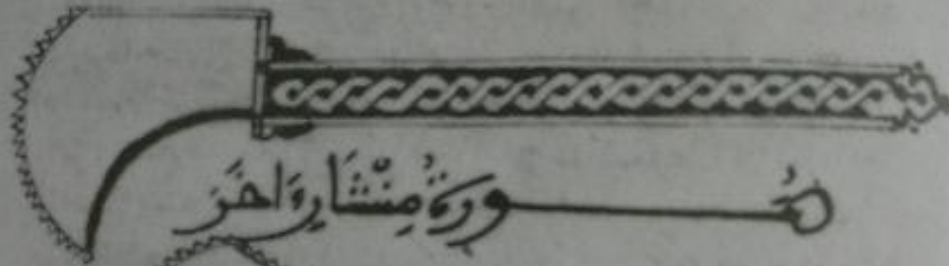
- ▶ Kitabın cerrahi ile ilgili bölümü üç ana başlığı içermektedir:
 - Koterizasyon, Operasyon, Kırık ve çıkıklar.
 - Bu bölümlerde diş hekimliğine ait bilgiler de mevcuttur.
 - Dağlamayı birçok hastalıkta, baş ağrısında da uygulamış ve bunun için alet veya yakıcı kimyasal maddeler kullanmıştır.
 - Dağlama noktaları incelendiğinde **akupunktur noktaları** ile uyuşmalar gösterdiği saptanmıştır.

Zehravi

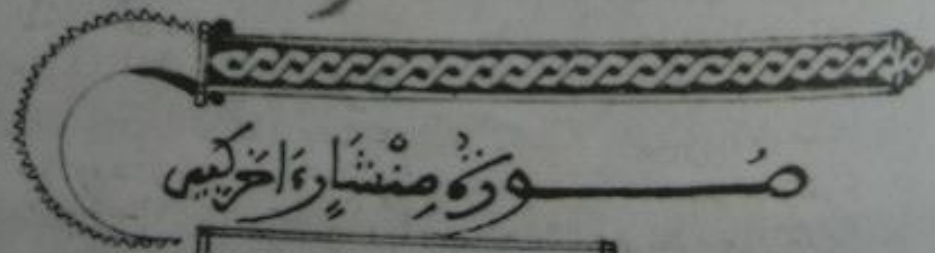
- ▶ İspanya'da, Kordoba'da doğan Ebul Kasım Zehravi (936–1013) İslam dünyasının en büyük cerrah ve anatomistidir.
- ▶ Dönemi için modern sayılacak cerrahi esasları tıbbı kazandırmış,
- ▶ ilk kez cerrahi aletlerin çizimlerini yapmış, dağlama ve amputasyon yöntemlerini uygulamıştır.
- ▶ En ünlü cerrahi eseri “**Al-Tasrif fit Tıp**” adını taşımaktadır.

نوع من القمل: آلة مشاكلة لزيادة القمل. والعسل. أو لاجل حاله
 فنزلوا على نوع الآلة التي تحتاج إليها إذا كانت مغلفة بربطة هائلة
 ومفرقة بفانوز ليعزل الصنعة عن مضر الصنعة وشاهد ضرورتها
 من الأمراض فغير يستنبط لنفسه ما يشاكلة من الآلات لكل من ضرورتها
 مصور للطب. آخر من الآلات هو آلة لآلات فبعلها أمثلة فبعلها عليها
 وفيها كتاب فبعلها على غير ما يشاكلة تعال

مُورَةٌ مُنْشَارٌ

مُورَةٌ مُنْشَارٌ صَغِيرٌ

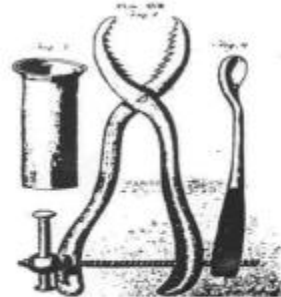
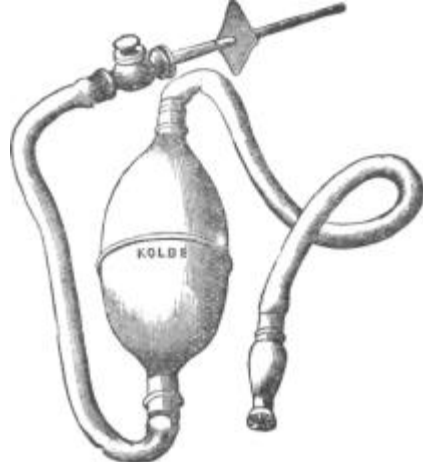
مُورَةٌ مُنْشَارٌ أَكْثَرُ

Zehravi'nin çalışmaları:

- **Dikiş yapmak için kedi bağırsağı gibi organik malzemeleri kullanmış (cat cut)**
- **Kanamamanın durdurulması için yöntemler geliştirmiş**
- **Birçok insizyon yöntemi tarif etmiş**
- **Kateter ve başka cerrahi aletleri geliştirmiştir**
- **Sığır kemiğinden diş protezi yapması**
- **Cerrahide anestezi olarak Afyonu kullanmıştır.**

صَوْنٌ طَبِيبٌ وَغَيْرُكَ أَنْتَ وَصَوْنٌ عَلِيٌّ بَعْدَ كَوْنٍ

By ALBUCASIS & CRUCE

147000000

By ALBUCASIS

Fig. 4

(Quoted from Reference No. 13)

57

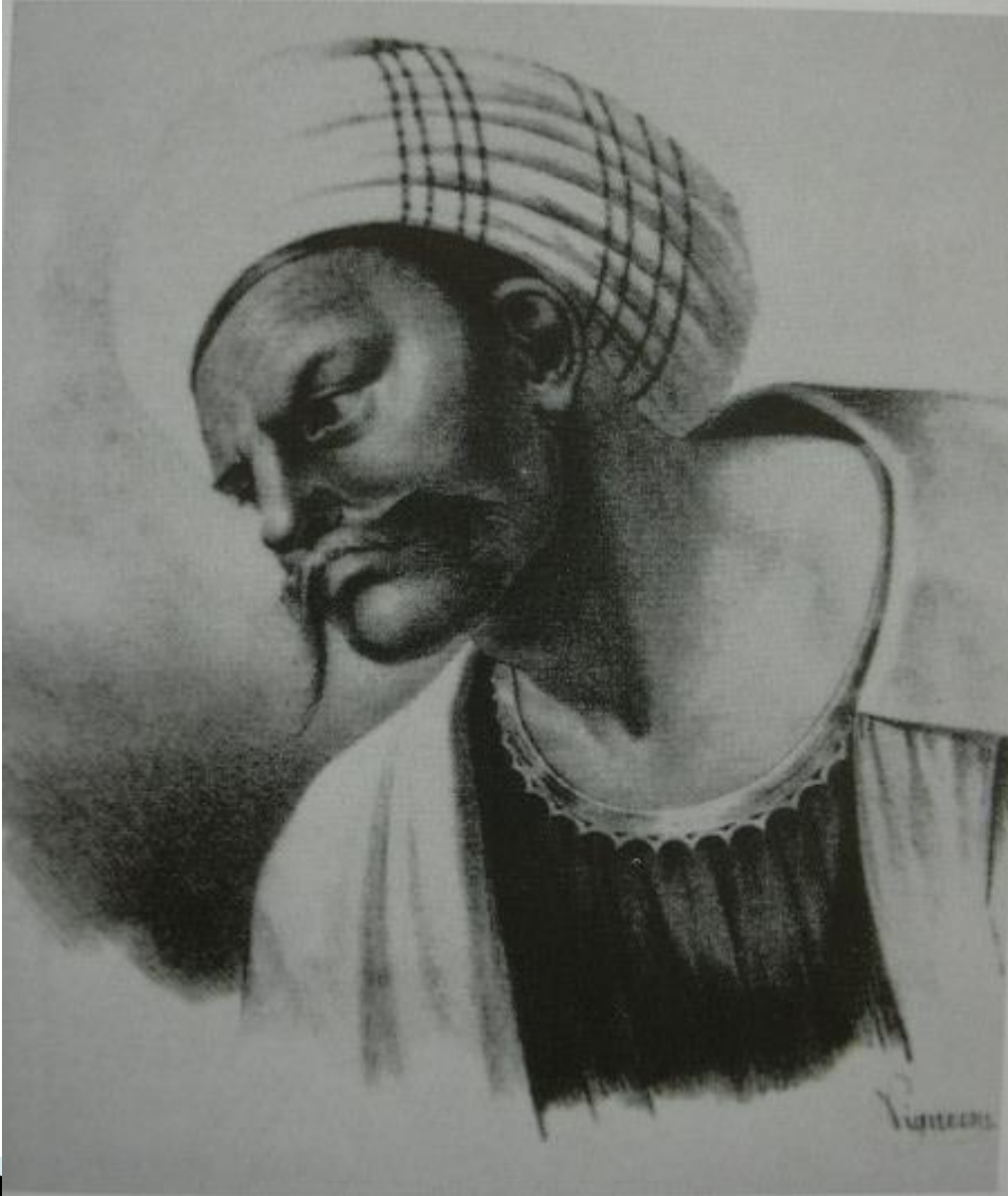
أحيط تحت الحصى لينة ترجع إلى طثانه والربط الآخر من فوق
إذا جلت الحيط تعد خروج الحصى مرجع الجمل إلى مكانه فجعل على الفرج
والذي ينبغي إذا لم يفلح الحيط الأعلى أن ترفع الحبل إلى فوق ليرجع
فراخك ويحطى الجرح كما قلنا أن شالسه الفضل الحادي والشون
في أحراج الحصى للنساء قليلا ما تتولد أحصاه في النساء فإن عرض
الحصى من حصاه فانه تعسر عليها ويمتنع لوجي كبره في الظلمة
وعا كانت بكرا والثانية أنك لا تجد له من ينج نفسه للطبيب إذا
كانت عقيمة أو من ذوي الحارم الثالثة أنك لا تجد امرأة فحش هذه
الصناعة ولا سيما العمل باليد المربع أن موضع الشق على الحصى للنساء
يعد من موضع الحصى فيحتاج إلى شواغير ويد إلى خطر فإن دخلت
إلى ذلك فينبغي أن تتخذه امرأة طيبة محسنة وقلة لها من جوارعها
فاطلب طبيبا عفيفا وتحضر له امرأة قابله فحسنة في أمر النساء
وأمره يشتر في هذه الصناعة بعض الأشاره فحضرها وأمرها أن تصح
جميع ما تأمرها به من التقشير الحصى أولا وتخطأ أن كان المرء
فينبغي أن تدخل المصبع في مقعرها وتفتش على الحصى فازولها
وصبغها تحت أصبعها الخفيف تأمرها بالشق عليها فإن لم تكن بكرا
وكانت ثيبا فأمر القابلة أن تدخل أصبعها في فرج العليله وتفتش
على الحصى بعد أن تضع يدها اليسرى على المثانة وتقصها عسرا
حدا فإن وجدت فينبغي أن تدرجها عن المثانة إلى أن تصل
منع طاقتها حتى تنقضي أصل الحصى ثم تشق عليها بعد ماله نصف

الرجل حتى إذا كان عرض في الجرح ورمحاً زائداً كالسهم وكذا مثل
أن يجره من المثانة ويمتنع منه البول أو يعرف ذلك من خروج الدم
مع البول فادخل أصبعك في الفرج وأخرج ذلك الدم فإنه ان يعود كما أفسد
سأله ويحفظها فاعمل الجرح بالحل والماء والمخ وقابل كل نوع مما
يسهل من العلاج إلا أن يبرأ وينبغي في أوقات العلاج كلها أن يربط
الفرج ويصح لبنين الحادونه التي توضع على الفرج فإن كان الحصى صغيره
فصار في مجرى القضيبي وتشتد فيه وتفتح البول من الجرح
فيخرج الجده ما ناوله قبل أن تصير إلى الشق فذكر ما استخفيت لها
العلاج على الشق فقد جرت في ذلك هو أن يجل مشعاً من صدر الفولاذ
هذه صونته

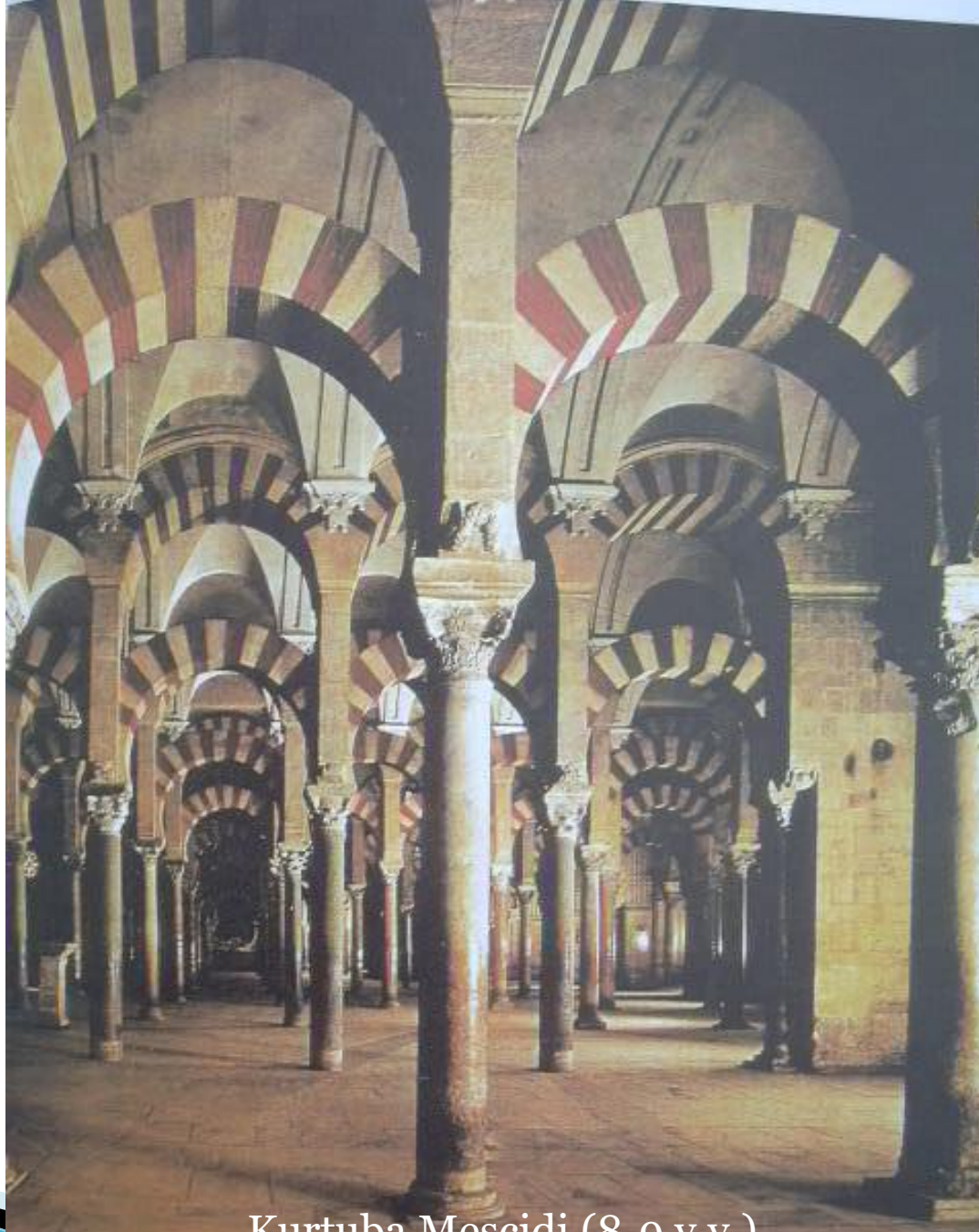
الحجر فولاد مثلك الطرف غرور في عود ثم تلحق خطاً ونزط به المقصب
تحت الحصى وأبلا ترجع إلى المثانة ثم تدخل حجر المشع إلى الجبل رفوف
حتى تصل إلى موضع الحصى وتدير المشع يدك في نفس
الحصى قليلا قليلا فانتزعه وتقبضه حتى تفد هامر الحصى الأخرى
فإن البول يتولد من شاعته ثم ترمر يدك مابق من الحصى من خارج المقصب
فإنها تفتش فيخرج مع البول ويبرأ العليل إن شاء الله فإن لم ينهها ذلك
العلاج لجأ إلى بوجور فادربط حيط تحت الحصى وخيطا آخر فوق
الحصى ثم شق على الحصى في نفس القضيبي بين الربطين ثم يخرجها
ثم تحل الرباط ويبقى الدم الحامد الذي صار في فرج الحصى وأما وجب ربط

İbn-i Rüşd (1126–1198)

- ▶ Endülüs'ün en önemli İslam felsefecisidir.
- ▶ İbn Rüşd (Averos) resmi olarak bir hekimdir ve aralarında bir tıp ansiklopedisi niteliği taşıyan **Kitabu'l-Külliyat** (genel kuralların kitabı) adlı kitabın da bulunduğu bir çok tıp eseri vermiştir.
- ▶ 1162–1169 yılları arasında yazmış olduğu bu eserde tıbbın bütün konularını bir araya toplamıştır.
- ▶ Gözün ağ tabakasının görmedeki fonksiyonundan, bir kere çiçek hastalığı geçirenin bağışıklık kazandığından bahsetmektedir.
- ▶ İdari görevlerinin yanı sıra saray hekimliği de yapmıştır.

İbn-i Rüşd (Averros) [1126-1198]

Kurtuba Mescidi (8-9 y.y.)
İbn-i Zühr, İbn-i Rüşd, İbn-i Meymun

İbn-ün Nefs

- ▶ İslam dünyasının önemli hekimlerden biri de 13.yüzyılda Şam'da ve Kahire'de çalışmış olan İbn Nefis'tir.
- ▶ “İbn Sina Kanunu’nun Anatomi Kismına şerh” adlı eserinde Galen’in dolaşım sistemine itiraz etmiştir. Galen’in ileri sürdüğü kalbin sağ ve sol karıncığı arasındaki duvarda deliklerin bulunduğu görüşünü reddetmiştir.
- ▶ Nefis’e göre söz konusu yerde herhangi bir delik bulunmamaktadır. Bu da kalbin sağ tarafına gelen kanın akciğerlere gidip oradan sol karıncığa geçmesi demektir. Yani, günümüzde bildiğimiz küçük kan dolaşımı dediğimiz olaydır.

كتـ القانـوز فـ الطـب

لابو علي الشيخ الرئيس

ابرنسینا

مع بعض تاليفه وهو علم المنطق وعلم الطبيعى
وعلم الكلام

R O M A E,
In Typographia Medicea.
M. D. X C I I I.
Cum licentia Superiorum.

İshak b. Ali er-Ruhavi (980)

- ▶ Yaşamı ve eserleri hakkında çok az şey bilinmektedir. 10. yy.ın sonlarında Ruha (Urfa) da yaşamıştır.
- ▶ Gerek genel tıp gerekse tıp uygulamasında karşılaşılan **deontolojik sorunları** konu eden ve eski Yunan filozof ve hekimlere referanslarda bulunduğu “**Edeb et-Tabib**”(Hekimin Ahlakı) adlı eseri tıp tarihi açısından büyük önem taşımaktadır.

İslam Uygarlığının Tıbbi Katkıları

ÖZET

- ▶ Fizyolojiye ait bazı önemli tespitler yaptılar (Küçük kan dolaşımı gibi)
- ▶ Tıbbı laik bir anlayışla yaklaştılar
- ▶ Klinik hekimliği getirdiler, hasta başında pratik eğitiminde bulundular
- ▶ Cerrahiye gelişmeler getirdiler, cerrahi aletler geliştirdiler

- ▶ Eczacılığı tıptan ayırıp modernleştirerek Kodeksi vücuda getirdiler (Kodeks: Birleşik ilaçları bir usul ve nizama sokmak)
- ▶ Alkolü tıbbı soktular
- ▶ Anestezi uyguladılar

- ▶ Simya felsefesini benimseyip bu çalışmalar esnasında birçok kimyasal maddeyi buldular
- ▶ Hijyene yönelik birçok uygulamada bulundular (hamam, tuvalet, su yolları inşası)
- ▶ Hastaneleriyle Batıya örnek teşkil etmişlerdir.